

Diakonite ülesannetest

Toivo Pilli

Diakon on kristlikus koguduses kaastööline ja teenija. Diakonite ülesanded on erinevates kirikutes erinevad. Mõnes kirikus ordineeritakse diakonid teenimistöösse, ja edaspidi võidakse neid seada preestriks või pastoriks, samas kui teistes kirikutes valitakse diakonid teatud ülesannete täitmiseks, mõnikord vaid paariks-kolmeks aastaks, ja neid ei ordineerita. Mõnikord nähakse diakoni põhikutsumusena hingehoidlikku ja pastoraalset rolli, teinekord oodatakse neilt praktiliste tööde tegemist. Pilt on päris kirju.

Diakon kõnnib läbi tolmu

Nimetus „diakon“ tuleb kreekakeelsest sõnast *diakonos*, mis tähendab „teenija“, „abiline“ või „sõnumiviija“. Ühe seletuse kohaselt on selle sõna otsene tähendus „läbi tolmu“ – teenija töös jääb talle tolmu külge. Diakonid on aidanud kaasa jumalateenistustel, hoolitsenud vaeste eest ja käinud ringi korjanduskarbiga. Samas on neilt alati oodatud vaimulikku küpsust. Praktiline abistamine, tasakaalukas elutarkus ja usu tunnistamine on lahutamatu seotud.

Esimene viide diakonitele on Ap 6:1-7. Kirjakohas ei kasutata küll nimisõna „diakon“, vaid viidatakse teenivale tegevusele. Oli siiski selge, et esimese sajandi koguduses oli vajalik teatud tööjaotus. Valitakse seitse meest, et nad abistaksid „toidulaudade juures“ ja heategevuses, eriti leskede eest hoolitsemisel, võimaldades apostlitel pühenduda sõna kuulutamisele. Neist seitsmest on kõige tuntum Stefanos, kes peagi hukatakse tema kuulutustöö pärast. Esimene märter oli diakon ja evangelist. Ta oli täis „armu ja väge“ ja „tegi imetegusid ja suuri tunnustähti rahva seas“ (Ap 6:8-15).

Kristuse kuulutamine, palvetöö, vaimuandide rakendamine ja konkreetsed teenivad tegevused, nagu laua katmine, olid tihedalt põimunud. Ilmselt pidid diakonid muuhulgas vaatama, et kõigile jätkuks toitu, et koguduses ei oleks ebaõiglust ja vähekindlustatud saaksid abi. Neil pidi olema „hea maine“ ja nad

pidid olema täis „vaimu ja tarkust“ (Ap 6:3). Sellesse kirjakohta ei tohiks liiga palju sisse lugeda: tegemist ei olnud spetsiaalse ametiga, veel vähem seisusega, vaid siin kirjeldatakse vastutusvaldkondade jaotust, mida algkogudus korraldas oma eesmärkide paremaks teostamiseks.

Mees- ja naisdiakonid

Foibe oli Kenkrea koguduse naisjuht. Teda nimetatakse diakoniks ehk abiliseks (*diakonon tēs ekklēsias*, Rm 16:1). Samuti nimetab Paulus diakoniks ehk „Kristuse Jeesuse tubliks teenijaks“ (*kalos ēse diakonos Christou Iēsou*) oma usupoega Timoteost (1Tm 4:6). Foibe ilmselt toetas kogudust ka materiaalselt (Rm 16:2) ja võimalik, et just tema viis Pauluse kirja Roomas elavatele kristlastele. See tähendas, et ta pidi seda selgitama ja küsimustele vastama, nagu tollal tavaks.

Meeste teenimist diakoni rollis on võetud endastmõistetavalt. Naiste diakonina teenimist aga tuleb aeg-ajalt meelde tuletada. 1Tm 3:11 öeldakse: „Niisamuti olgu naised väarikad, mitte keelepeksjad, vaid kained, ustavad kõigis asjus.“ Piibliteadlased on valdavalt seisukohal, et siin – tekstis vahele pikitud lühikeses iseloomustuses – ei ole juttu mitte diakonite naistest, vaid naisdiakonitest. Salmides 8 ja 11 on tekst väga sarnane, vaevalt, et Paulus esitaks diakoni abikaasale samu nõudeid, mis diakonile. Pealegi, kogu tekst (1Tm 3:1-13) räägib koguduse töötegijatest. On loogiline järeldada, et salm 11 kõneleb ühest töötegijate kategooriast – naisdiakonitest.

Kuid olgu 1Tm 3:11 seletusega kuidas on, varakirikus teenisid naised vastutavates ülesannetes. Naisdiakonitest Bitüünias on juttu Plinius Noorema tekstis 2. sajandi algusest. Kirikuisad Johannes Chrysostomus ja Gregorios Nyssast tunnustavad naisdiakoneid endastmõistetavalt, pisut hilisemast ajast on säilinud naisdiakonite ordineerimise kord. Eriti idakirikus oli kuni kaheksanda sajandini mitmeid naisdiakone, kelle ülesandeks oli hingehoid, jumalateenistusel kaasa teenimine, naiskatehumeenide ettevalmistamine ristimiseks ja varastel sajanditel ka ristimine, ning vaeste ja haigete eest hoolitsemine. Ehkki keskajaks oli nende roll – eriti läänekirikus – tunduvalt kahanenud, on naisdiakoneid olnud läbi sajandite. Nende teenimist väärtustatakse viimasel ajal taas, muuhulgas õigeusu, anglikaani, luteri ja teistes kristlikes konfessioonides.

Terminitest: diakon või diakoniss? Vabakogudustes võiks rääkida lihtsalt diakonitest, kui on tegemist vaimulike ja teenivate abilistega. Kogudus valib diakonid, olgu nad siis naised või mehed. Nimetus „diakoniss“ võiks jääda spetsiaalselt vaeste ja haigetega tegeleva kristliku organisatsiooni kaastöölise tähistamiseks. Tänapäevane diakonisside liikumine sai alguse 19. sajandi keskpaiku Saksamaal. Eestis on seda esindanud näiteks Olga Oertling 20. sajandi esimesel poolel. Ta on fotodel sageli must-valge peakattega ja diakonissirüüs. Tegemist on kristliku sotsiaaltöötajaga kitsamas tähenduses. Diakonissid töötasid orbudega, külastasid vange ja püüdsid aidata allakäigurajale sattunud inimesi. Siiski tasub teada, et „diakoniss“ on olnud varakristluses ja on mõnes kirikus tänapäevalgi koguduse ordineeritud või ordineerimata kaastöölise nimetus. Terminid ei ole päris selgepiirilised.

Kes sobib diakoniks?

Nõuded diakonitele on kirjas 1Tm 3: 1-13, eriti 8-13. Selle kirjakoha esimesed seitse salmi räägivad ülevaatajate jaoks vajalikest omadustest, kirjakoha teine pool aga abiliste omadustest. Liiga ranget eraldusjoont ülevaatajate (*episkopēs*) ja abiliste (*diakonous*) vahele ei tasu tõmmata, nende ülesanded, nii nagu neile esitatud ootusedki, paljuski kattuvad. Sarnased iseloomu- ja käitumisomadused on kirjas ka vanemate (*presbyteros*) kohta (Tt 1:5-9). Võib eeldada, et teenimisülesanded hakkasid selgemini välja joonistuma, isegi kui pole põhjust näha algkoguduses mingit ametite astmestikku. Uus Testament ei defineeri selgelt juhtivaid ameteid.

Mida siis pidas esimese sajandi kogudus vajalikuks rõhutada? Nii ülevaatajad kui diakonid olgu usaldusväärsed, külalishahked, mõõdukad ja väarikad. Rõhutatakse truudust abielus ja mõistlikkust peresuhetes. Neil, kes on valmis võtma teenivaid ülesandeid, olgu hea tunnistus väljapool kogudust. Olen kuulnud, et maailmas leidub kogudusi, kes uut juhti otsides küsivad ümbritseva kogukonna inimeste arvamust kandidaadi kohta. Eestis vist sellist küsitlust ei ole korraldatud, kuigi võiks.

Vabakogudustes on juhtide ja kaastöölise puhul väga oluline koguduse tunnistus. Seejuures on sõnal „ordineerima“ varieeruv tähendus, mõnel juhul tähendab see seadmist vaimulikule tööle, mis on väga lähedane pastori või abipastori rollile, mõnel teisel juhul tähendab „ordineerima“ seda, et see

inimene on koguduse poolt valitud ja talle palvetatakse Jumala õnnistust ülesannetes. Mõnikord rõhutatakse diakonite vaimulikku ülesannet, mõnikord aga nähakse neid praktiliste ülesannete täitjatena.

Pilk ajalukku

Mida teame diakonitest Eesti vabakoguduste ajaloos? Kärkla baptistikoguduses töötasid diakonid juba 1880. aastatel. Tartu Kolgata baptistikoguduses valiti 1920. aastal kolm diakonit, „kes ka õnnistatud said käte pealepanemisega“. 1926. aasta Valga baptisti koguduste põhikiri räägib koguduse nõukogu liikmetest kui „diakoonidest“, kelle valib täiskogu ja kes õnnistatakse ametisse. Tasub tähele panna, et need materjalid ei kasuta väljendit „ordineerimine“, mis siinkirjutaja arvates on hakanud vabakoguduste keelepruugis levima alles nõukogude ajal. Seda kõlavat sõna võib kergesti mõista erilisse seisusesse tõstmisena. Kas „tööle õnnistamine“ võiks olla selgem ja vabakoguduslikult sobivam väljend?

Vabakogudustes on diakonid pastori abilised: pühaõhtusöömaaja jagamisel, haigete külastamisel, hingehoiutöös, evangeeliumi kuulutamisel, eestpalvetamisel ja praktilises asjaajamises. See ei ole auamet ega kõrgem seisus, vaid teenimine, millele annab tunnustuse kohalik kogudus. EKB liidus ei ole diakonite tööperiood piiritletud, ehkki diakon võib muutuda passiivseks, näiteks haiguse või vanaduse tõttu. Kas mingitel tõsistel tingimustel võib kogudus võtta tunnustuse tagasi? Ilmselt küll.

Vabakogudustes ei ole diakoni ordinatsioon sakramentaalne ja see ei kandu üle teise kogudusse. Kui diakon suundub mõnda teise kogudusse, peab uus kogukond tema sobivust taas kaaluma ning otsustama, kas anda talle tunnustus ja volitus või mitte. Muidugi aitab otsustada, kui isik on eelmises kohas viljakalt panustanud. Siis on tal „hea maine“.

Kohalik kogudus otsustab diakonite üleanded. Mitmed ülesanded on juba nimetatud. Lisada võiks koguduse rajamise ja pühapäevakooli juhtimise... Ühe ja sama diakoni töö võib muutuda või koosneda mitmest valdkonnast. Nii nagu Stefanos aitas toidulaudade katmisel ja samas kuulutas evangeeliumi.

Eesti vabakoguduste diakonite lugu väärrib uurimist ja taas mõtestamist, nii ajaloo kui ka sisulise tähenduse vaatenurgast.